

Elrabolt ország?

A szerbiai történetnek nincs vége. Ezzel a mondattal zárult márciusi naplóm az immár négy hónapja tartó egyetemista tüntetésekről. Az ötödik hónapban azonban a történet a végkifejlet felé tart. A kompromisszum utolsó lehetőségét az újvidéki, a kragujevaci, a niši egyetem hallgatóinak plénuma szakértői kormányban látja. A belgrádi egyetem hallgatói mindeddig nem nyilatkoztak. Ugyancsak szakértői vagy ideiglenes kormány létrehozásában látják a kiutat a civil egyesületek és az ellenzéki pártok.

Vučić államfő a legerélyesebben elutasította a kompromisszumot. Amíg ő él, szóba sem kerülhet. Cáfolta, hogy hangágyút vettek volna be az egyik tüntetésen, szerinte a tömeg a saját maga által gerjesztett pánik áldozata volt. Különbösen is az egyetemisták követelését teljesítették. Nincs tovább!

Vučević kormányfő lemondása után az új kormányfőt a Szerb Haladó Párt, a Szerbiai Szocialista Párt és a Vajdasági Magyar Szövetség koalíciója fogja megválasztani. Vučić elnök dr. Đuro Macut endokrinológust, a Belgrádi Orvostudományi Kar professzorát bízta meg a kormányalakítással. A politikai életben ismeretlen pártonkívüli kormányfőjelölt egyébként egyik alapítója a Vučić által szervezett *Mozgalom a népért és az államért* nevű mozgalomnak, amely Szerbia megvédése érdekében április 12-én Belgrádban Vučićot támogató nagy tömegtüntetést rendezett. Vučić elnök új energiát kíván bevezetni a közéletbe, nyilván azért, mert úgy tartja, hogy az eddigi nem elégséges. A tömeggyűlésen híveit mozgósította a „színes forradalommal” való leszámolásra. Végtelen autóbusz-karavánok szállították az embereket Belgrádba a nagygyűlés színhelyére, ahol Vučić bejelentette a résztvevők követelését. Vessenek véget az utóbbi hónapok zűrzavaros terrorizmusának. A *Nyilvános Rendezvények Archívum* felmérése szerint 55 ezer személy jelent meg a rendezvényen, Vučić és a rendőrség szerint viszont 145 ezer.

Az első jelek arra utalnak, hogy a kormányzat döntő lépésre készül. A sztrájkoló tanárok két hónapja nem kapnak fizetést. Ugyanígy jártak az egyetemi professzorok is. Egyenek krumplit, nyilatkozta Vučić, miután a professzorok törvényellenesnek nevezték az oktatásügyi tárca eljárását. A rendőrség is erélyesebb lett. Bűnügyi eljárást indítottak Zoran Đajić ellen, aki azt találta kijelenteni, hogy „a népnek meg kell szavaznia a halálbüntetést Vučić számára”. Đajić eddig is szálla volt a hatalom szemében, mert ő volt az első, aki közzétette, hogy Vučić elnök nem mondott igazat, amikor azt állította, hogy nem végeztek munkálatokat az újvidéki pályaudvar alsó földemjén, amelynek lezuhanása tizenhat ember halálát okozta. Nišben a dékán felhatalmazásával civil rendőrök behatoltak az *Orvostudományi Kar* épületébe, és vagy száz egyetemi hallgatót meghallgatásra rendeltek be. Azokról az egyetemistákról van szó, akik a blokádt meghosszabbítása mellett foglaltak állást. Belgrádban letartóztatták, majd szabadon engedték Dejan Ilić közírót, aki a *Peščanik*

portálon azt írta, hogy vagy létrejön az átmeneti kormány, vagy pedig vér fog folyni az utcákon. A polgárok a rendőrség ellen tüntettek, mire Ilićet szabadon engedték. A vádemelésre természetesen sor kerül. Vučić elnök most már nem csupán külföldi kémeknek nevezi a tüntetőket, hanem erőszakra felszólító terroristáknak.

Ezek az intézkedések jelzik, hogy a kormány bekeményít, és leszámol az általa „színes forradalomnak” nevezett mozgalommal. Döntését több oldalról is rokonszenvvel nyugtázzák. Putyin elnök megüzentte, hogy mindenben támogatja a szerbiai kormányt. A belgrádi nagygyűlésen hatalmas kivetítőn pedig Orbán Viktor üzenetét sugározták. „Nem vagytok egyedül, a ti harcotok a mi harcunk is. A szerb hazafiak számíthatnak a magyar hazafiakra. Éljen Vučić elnök, éljen Szerbia!”

Mindeközben a tüntetések nem mérséklődnek. Nem múlik el nap, hogy Szerbia egyik vagy másik városában ne tüntessenek. Az egyetemisták bejelentették: továbbra is tüntetni fognak. A szerb diaszpóra lelkesen ünnepelte a Strasbourg felé kerékpározó egyetemistákat, akik több mint ezer kilométert megtéve kívánják tájékoztatni az EU vezetőit az egyetemisták elleni represszióról és a szerbiai helyzetről. Budapesten a Hősök terén megjelent Karácsony Gergely főpolgármester, Bécsben és Münchenben a városi közgyűlés tagjai köszöntötték a bicikliző egyetemistákat, Salzburgban az alpolgármester fogadta őket, Ulmban az alpolgármester pedig ünnepi beszéddel köszöntötte őket.

A helyzet a végsőig kiéleződött. Lassan kiderül, hogy nem szimpla napi politikai konfliktusról van szó, hanem Szerbia harmincéves temetetlen múltjáról. Eddig is voltak Szerbiában tömeges tüntetések, amelyek azonban gyorsan kifulladásra kerültek. Az elégedetlenség az ajtó előtt toporgott, de nem volt tartós, annál is inkább, mert a kedvező körülmények között működő szerb kormány a 2008-as gazdasági válság utáni nagy európai fellendülésnek köszönve számos sikerrel dicsekedhetett. Könnyen hozzá lehetett jutni a kínai kölcsönökhöz, amelyeknek köszönve látványos infrastrukturális befektetésekre került sor. A kínai és nyugati üzletemberek a kedvező feltételeknek, az állami szubvencióknak, az olcsó munkaerőnek köszönve szinte egymással versengve fektettek be Szerbiában. Javult az életszínvonal, ami a politikai elégedetlenség élet vette. Az emberekben még elevenen élt a kilencvenes évek nyomora, ehhez képest úgy tűnt, hogy Szerbia kullogva bár, de az EU-ba igyekszik. Az üzletek polcai többé nem voltak üresek, a nyugdíjakat rendszeresen folyósították, a polgárok vízum nélkül utazhattak Európa országaiba. Vučić elnök többször is bejelentette, hogy Szerbia belépett az aranykorba.

A pandémia utáni európai gazdasági válság azonban a húszas években Szerbiába is begyűrűzött. Az infláció tekintetében Szerbia az európai élvonalba került. Az ukrajnai háború megkérdőjelezte azt az egyensúlypolitikát, amit Szerbia Oroszország és az EU között folytatott. A külhoni befektetők a gazdasági válság miatt lassacskán kivonulnak. A szociális olló egyre tágabbá nyílt. Ehhez járult a lassan felserdülő középosztály ingatag helyzete. A válságban a polgárok érzékenyebbé váltak a baljósan terjedő korrupcióra,

amit Vučić elnök is érzékelt, ezért ezekben a kritikus napokban bejelentette, hogy kíméletlen harcot folytat ellene, de a harc mindössze egy hétig tartott. Horogra került néhány kisebb hal, de a bírósági tárgyalásokra mindeddig nem került sor. Úgy látszik, ez is kifulladt. Az aranykorról szóló narratíva lassanként hitelét veszítette. A világhelyzet törékenyebbé vált, s mindez felszínre hozta az eddigi lappangó ellentéteket, amelyek között újra felszínre kerültek a tisztázatlan múlt, a délszláv háború sebei és következményei.

A boszniai Szerb Köztársaság vezetője egyre harciasabban hangoztatta a szecessziós jelszavakat. Koszovó kérdésére a szerb polgárok többé nem tekintenek akkora reménnyel, mint évekkel ezelőtt. A nacionalista ellenzék azzal vádolja Vučićot, hogy elárulta a koszovói szerbeket, mivel sztoikusán túri az ottani szerbiai intézményrendszer felszámolását. A Horvátországgal való viszony egyre kilátástalanabb. A Koszovóhoz, az EU-hoz, Oroszországhoz, valamint a Horvátországhoz való viszony megosztotta a szerbiai ellenzékét is, ami a kormánypártnak kapóra jött, s ennek köszönve tíz éven át fölényesen megnyertre a választásokat.

Az egyetemista mozgalmak elkerülték az ellenzéki pártokat és a polgárokat megosztó hagyományos buktatókat. A jogállamiságra helyezték a hangsúlyt, amivel új szövetséget fogalmaztak meg nem csupán maguk között, hanem a rendszerrel elégedetlenkedő polgárok között is. Az így megszülető „közös nevezőnek” köszönve hatalmas érzelmi energiák szabadultak fel, a polgárok egyre nyíltabban bírálták a rendszert, a korrupciót, a pártokráciát. Az egyetemistákat felszabadítóknak nevezték, és hatásos spontán tüntetéseket szerveztek.

90

Ha éppen párhuzamot akarnánk vonni, akkor az egyetemista tüntetések nem az ukrajnai színes forradalomra emlékeztetnek, ahogyan a kormányzat véli, hanem a kelet-közép-európai bársonyos forradalmakra, mégpedig azzal, hogy békés úton a jogállamiság, az emberi jogok érvényesítését tűzték ki célul. Nem kormányváltást követeltek, hanem azt, hogy az intézmények, a bíróságok, az ügyészségek, továbbá az alkotmánybíróság végezze a dolgát. A program minimalista, de kiderült, hogy lehetetlen.

Utólag kár arról töprengeni, hogy az egyetemista tüntetések platformja mennyire alkalmas a hagyományos megosztottság felülmúlására, a Szerbia EU-csatlakozását felgyorsító új társadalmi kiegyezés megteremtésére. A jelenlegi megosztottság nem új, a szocializmus időszakában is felismerhető volt. Az egyik a nyugati orientációjú, reformkommunista, modernizációs szárny volt, a másik a hagyományelvű, az oroszbarátság szellemében gondolkodó tekintélyelvű szárny. Tito marsallnak sikerült a kettőt vegyíteni azzal, hogy hol az egyikre, hol a másikkra helyezte a hangsúlyt. 1989 után a kelet-közép-európai rendszerváltás idején Szerbia nem követte a szomszédos országokat, győzött a Szerb Tudományos Akadémia memorandumának szelleme. Milošević a populizmus útjára lépett. Ennek bukása után Đinđić a nyugati orientációt választotta. A meggyilkolása utáni átmeneti bizonytalanságot követően a Szerb Haladó Párt került hatalomra, és salamoni döntést hozott. EU is, Oroszország is! A külpolitikában a hivatalos narratíva több-kevesebb sikerrel követi ezt, azonban a belpolitikában nem sike-

rült megújulni, mivelhogy az uralkodó politikai elit a kilencvenes években szocializálódott. Számos kiemelkedő tagja a Milošević-rendszer kiemelkedő vezetője volt. Ők ugyan részben szakítottak a múltjukkal, de nem teljesen. Ez abból is kiderül, hogy a hágai bíróság által elítélt háborús bűnösök vagy a miloševići rendszer kiemelkedő tagjai egyre nagyobb megbecsülésnek örvendtek, a szélsőjobbos Šešelj egyre nagyobb szerepet kapott a kormánypárti, nemzeti frekvenciával rendelkező tévében, és a Milošević-rendszer egyik leghangosabb népszerűsítője, a Pink TV Vučić legnagyobb híve lett. Nem meglepő, hiszen a tulajdonosa ugyanaz maradt. Vučić elnök a tévé jubileumi ünnepségén külön ajándékot nyújtott át neki. Az sem mellékes, hogy a szélsőjobb pártocskák, amelyek kezdetben Vučićot nemzetárulónak minősítették, idővel beolvadtak a Szerb Haladó Pártba, miután belátták, hogy az jobbról támadhatatlan. A párt szélsőjobbra nyitott, a polgári ellenzék felé viszont zárt, mivelhogy abban nagyobb veszélyt látott. A főellenség nem Šešelj volt, hanem a centrista Dragan Đilas. A párt radikalizálódott.

Ezután ellehetetlenült a kompromisszum az egyetemista mozgalommal, amit a tüntetések kezdetén Vučić elnök is belengetett. Kiderült, hogy a szerbiai társadalomban nem létezik középút, vagy az egyik fél győz, vagy a másik. Ez azért is abszurdum, mert az alapvető kérdésekben, az EU-ba való belépés, Koszovó megtartása és az Oroszországgal való baráti viszony kérdéseiben csupán árnyalatnyi különbségek léteznek a kormány- és az ellenzéki pártok között. Sokszor a politikai narratíva is ugyanaz. A minap a bírói tisztséget betöltő Miodrag Majić azt találta mondani, hogy a kormánypárt elrabolta az országot, mire a lemondását töltő igazságügy-miniszter feltette neki a kérdést: akkor miért vállal egy ilyen országban bírói tisztséget? Pár napra rá Vučić elnök is bejelentette, hogy Szerbia ellenségei elrabolják az országot, mire Majić feltette neki a kérdést, hogy akkor miért vállalja a köztársasági elnöki tisztséget. Természetesen ebben a küzdelemben a hatalom az állami erőszak bevetésével elfojthatja az egyetemista megmozdulásokat. Ezt Vučić elnök be is jelentette: az állam minden jogszerű eszközt bevet, hogy megvédje magát a terroristáktól. Már azzal is, hogy terroristákról beszél, jelzi a felhasználható eszközök jellegét. Csak az a gond, hogy az elmúlt hónapokban Szerbiában megszületett egy új nemzedéki mítosz. Ezt pedig nem lehet erőszakkal megsemmisíteni.